

Kenneth D. McRae. 1999. *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland*. Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia, sarja Humaniora 306 ja Wilfrid Laurier University Press, Kanada, 429 s.

Suomi on viime vuosina käynyt läpi nopean sosiaalisen ja kulttuurisen muutoksen siirtyessään Euroopan eristäytyneestä periferiasta uusien ja laajentuvien poliittisten alueiden täydeksi ja aktiiviseksi jäseneksi. Neuvostoliiton romahduksen ja kylmän sodan jännitteiden laukeamisen ansiosta ovat Suomen suhteet Venäjään ja entisiin Neuvostotasavaltoihin olleet siirtymävaiheessa. Suomen liittyminen Euroopan unioniin vuonna 1995 mahdollisti täyden jäsenyyden yleiseurooppalaisessa päätöksenteossa, mihin sisältyi kuuden kuukauden EU-puheenjohtajuus vuonna 1999. Suomella on myös johtava rooli parhaillaan muotoutuvassa arktisen alueen yhteistyössä. Tässä yhteydessä Suomen rooliin kuuluu erityisesti aktiivinen ympäristönsuojelu ja kestävä kehitys edistävää politiikka sekä toiminta äskettäin perustetun Baltian neuvoston tehokkaan jäsenenä. Samalla kun suomalainen yhteiskunta muuttuu yhä kosmopoliittisemmaksi ja jopa todella monikulttuurisemmaksi, on suomalaisille hyödyllistä nähdä, miten he ovat viime vuosisatoina kohdanneet sosiaalisen ja kielellisen jakautuneisuuden sekä miten Suomesta on tullut tämän päivän Suomi. Näistä syistä Kenneth D. McRae'n tutkimus *Conflict and Compromise in Multilingual Societies: Finland* on ajankohtainen juuri nyt.

Kenneth McRae on politiikan tutkimuksen professori Carletonin yliopistossa Ottawassa Kanadassa. Sekä 1960- että 1970-luvulla hän toimi Kanadan hallituksen nimittämänä tutkijana kuninkaallisessa kaksikielisyys- ja kulttuurikomissiossa, jossa hän tutki englannin- ja ranskankielisten välistä kielellistä jakautuneisuutta, joka on ollut tyypillistä Kanadan historiassa siitä lähtien, kun Iso-Britannia valtasi Uuden Ranskan vuonna 1763 päättyneessä seitsemän vuoden sodassa. Kun Quebecin osavaltion hallitus vuonna 1960 alkoi yksipuolisesti tehdä poliittisia aloitteita ja ryhtyi toimenpiteisiin, jotka myöhemmin tunnettiin ”hiljaisena vallankumouksena”, Kanadan liittovaltiohallituksen pääministeri Lester B. Pearson päätti asettaa kuninkaallisen komission, jonka tehtäväksi tuli tutkia vallitsevaa tilannetta ja tehdä johtopäätökset uuden politiikan ja hallinnollisten rakenteiden kehittämisen tarpeellisuudesta. Komissio valmisti useita raportteja lukuisine suosituksineen. Tämän seurauksena vuonna 1969 säädettiin virallisia kieliä koskeva laki (*Official Languages Act*), jonka perusteella kaikki liittovaltion palvelut tulivat saataviksi myös ranskankielellä. Tämän lisäksi Kanadan parlamentti omaksui vuonna 1971 monikulttuurispolitiikan ja tunnusti Kanadan monikulttuuriseksi maaksi.

Kokemukset kuninkaallisessa komissiossa kannusti-

vat McRaeta suunnittelemaan viisiosaisen kirjasarjan, joka tarkastelee joidenkin länsimaisten demokratioiden keinoja käsitellä pitkään jatkuneita kieliin perustuvia yhteiskunnallisia jakautumia. *Conflict and Compromise in Multilingual Societies* -sarjassa McRae on julkaissut syvälliset tapaustutkimukset Sveitsistä (1983) ja Belgiasta (1986) sekä viimeisimmän tutkimuksensa Suomesta (jonka julkaisi ensin kanadalainen Wilfrid Laurier University Press vuonna 1997 ja joka julkaistiin sitten Suomen tiedeakatemian sarjassa pehmeäkantisena vuonna 1999). McRae tekee parhaillaan kirjasarjan neljättä osaa, joka käsittelee Kanadaa. Suunnitelmassa on myös viides osa, joka sisältää yhteenvedon ja analyysin edellisten osien löydöksistä.

McRae'n hahmotteleman kirjasarjan viitekehys nivoutuu neljän pääteeman ympärille: 1) historialliset traditiot ja kehitystekijät; erityisesti kieliryhmien synty ja kielipolitiikka, 2) kieliryhmien sosiaalinen ja väestörakenne ja suhteet sekä kielellisiin että muihin sosiaalisiin jakautumiin, 3) kielellisten ryhmien käsitykset ja asenteet ja poliittisten puolueiden toimet näiden asenteiden mobilisoimiseksi sekä 4) kieliä koskevat perustuslailliset ja institutionaaliset sopimukset. McRae'n Suomea käsittelevässä teoksessa kutakin kyseistä teemaa käsitellään omassa luvussaan.

Miten McRae'n lähestymistapa sitten Suomen kohdalla toimii? Historiallisia malleja kuvaava tutkimus tiivistää 700 vuotta Suomen historiaa alkaen suomen kielen alistusasemasta Ruotsin vallan aikana siirtyen suomen kielen ja kulttuurin renessanssiin 1800-luvulla ja itsenäisyyden ajan jännitteisiin sekä viimeisimpänä mukautumiseen ja suvaitsevaisuuteen. McRae tarjoaa hyödyllisen yhteenvedon pitkästä aikakaudesta, jolloin Suomeksi kutsuttu alue oli tiivis osa Ruotsin kuningaskuntaa. Analysoidessaan Venäjän vallan aikaa McRae tarkastelee niitä monia tekijöitä, jotka saivat ruotsalaisen vähemmistön tunnistamaan sen, että säilyttääkseen identiteettinsä Venäjän imperiumissa piti suomalaisen enemmistön kielellisiä oikeuksia edistää. Kyseisen luvun viimeinen osa tarkastelee laajasti ruotsin- ja suomenkielisten välisiä jännitteitä sekä yhteistyötä Suomen itsenäisyyden aikana.

Allekirjoittaneesta teoksen kiinnostavin luku käsittelee Suomen perustuslaillista ja institutionaalista kehystä, johon kuuluvat seuraavat kategoriat: perustuslaki ja kielilait, eduskunnan kielet, toimeenpanovalta, julkiset palvelut, valtionkirkko, tuomioistuinjärjestelmä, armeija, opetus ja koulutus, radio- ja televisiolähetykset, lehdistö sekä Ahvenanmaan erityisasema. Kyseinen luku kattaa teoksen 378:sta sivusta 112 sivua. McRae'n analyysi yhdistää kyseiset teemat Belgiassa ja Sveitsissä tehtyihin tutkimuksiin. Suomalaisen radio- ja televisiolähetysten analyysi on erityisen vaikuttava – television kaupallisen ja julkisen sektorin yhdistäminen tavoitteena laaja-alaisen ohjelmatuotannon kehittäminen ja samalla ruotsin kielen tukemisen varmistaminen kattavien ohjelmapalvelujen muodossa. Luvun jokaisesta aiheesta olisi hyvin voinut tehdä erillisen

tutkimuksen. Näin laajojen suomalaiselle yhteiskunnalle tärkeiden aihe-alueiden käsitteleminen jo sinällään oman laaja-alaisen tutkimuksen muodostavassa luvussa ja näiden aiheiden huolellinen ja ymmärtävä tutkiminen sekä tämän kaiken yhdistäminen laajempaan lainsäädännölliseen kontekstiin kertoo, että kyseessä on alansa virtuoosi.

Sosiaalishistorioitsijaksi ja historiantutkijoita arvostavaksi valtiotieteilijäksi McRae on hyvin tehokas luodessaan keräämästään aineistosta yli vuosikymmenten ulottuvan kieltä ja kulttuuria koskevan aika-analyysin. Analyysi perustuu pitkälti Suomessa tehtyihin mielipidemittauksiin. Poliitikantutkimuksessa käytetyn fraasin mukaan mielipidemittaukset ovat ”välähdyksiä ajasta”, ja ne paljastavat todellisen ja oikean kuvan vain yhtenä tiettyinä ajankohtana. McRae on koonnut Suomen ”kansallisen valokuva-albumin” tällaisista ajankuvista hahmottaakseen tärkeiden sosiaalisten kysymysten, kuten kielikiistojen, syntyä vuosikymmenien aikana. Lisäksi McRae kehitti Suomen Gallup Oy:n kanssa yhteistyössä lukuisia kysymyksiä, jotka lisättiin säännöllisiin mielipidekartoituksiin ja jotka sitten sisällytettiin tähän tutkimukseen.

Edellä kuvatun koko kirjasarjaa koskevan yhteisen lähestymistavan lisäksi McRae tarkastelee kirjasarjan yhdessä luvussa kullekin maalle, Sveitsille, Belgiassa ja Suomelle, ainutlaatuisia yhteiskunnallisia ja poliittisia tilanteita. Suomen kohdalla McRae arvioi huolellisesti ruotsinkielisen tilannetta ja samalla tutkii niitä kieliä, joita Suomi on käyttänyt diplomaattikielinä kommunikoidessaan eri maiden kanssa mainiten erityisesti Pohjoismaiden neuvoston, Euroopan unionin sekä Venäjän. McRaen analyysistä saa vaikutelman, että ruotsinkieli on yllättävänkin elinvoimainen Suomessa ja sen lisäksi pysyy jatkuvasti huomattavana etuna Suomen ulkoasiainhallinnossa tulevaisuudessakin.

Yksi McRaen tutkimuksen vahvuuksista on se, että tekijä tarkastelee yhteiskuntaamme ulkopuolisen näkökulmasta. Suomen- ja ruotsinkielisen välisen kielikiistan tutkimukset ovat yleensä olleet ruotsinkielisen vähemmistön itsensä tekemiä. Näistä lähtökohdista tehtävän tutkimuksen on uskottu edistävän ruotsinkielisten omia kielen tukemiseen liittyviä etuja. Vilkaaisu teoksen 40-sivuiseen lähdeluetteloon kertoo, että McRae on käynyt läpi kaikki olemassa olevat aihetta koskevat teokset. Tärkeämpää on kuitenkin se, että McRae ei ole pelkästään tavannut ja vaihtanut ajatuksia suomenruotsalaisten tutkijoiden ja vaikuttajien kanssa vaan kuunnellut myös kielelliseen enemmistöön kuuluvia mielipidejohtajia ja tutkijoita. McRaen kattava tutkimus esittelee monta innovatiivista menetelmää, jonka avulla hän kykenee antamaan tuoreen näkökulman Suomen historiaan ja yhteiskuntaan.

Suomessa on ilmestynyt tutkimuksia suomalaisesta yhteiskunnasta ja Suomen historiasta, jotka voidaan mainita vertailukohteina ja joiden perusteella muita tutkimuksia voidaan arvioida. Itsestään selvinä tulevat mieleen Eino Jutikkalan katsaus Suomen historiaan,

Jaakko Nousiaisen teos Suomen poliittisesta järjestelmästä, Erik Allardtin monet kirjoitukset ja Max Jakobsonin kaksiosaisen kirjasarjan ensimmäinen osa Suomen ulkopolitiikan historia.

Tähän listaan voi lisätä myös Kenneth D. McRaen tutkimuksen siitä, miten suomen- ja ruotsinkieltä koskeva kysymys on muotoutunut osana Suomen historiaa. Suomalaisen yhteiskunnan asiantuntijalle ja suomalaisen yhteiskunnan laajasta analyysistä kiinnostuneelle maallikkolukijallekin Kenneth McRaen näkökulmia avaava analyysi on sekä informatiivinen että antoisa.

LENNARD SILLANPAA